

Науковий збірник «ВЕЛИКА ВОЛИНЬ»
Праці Житомирського науково-краєзнавчого
товариства дослідників Волині
Видається в Житомирі з 1902 року

Випуск 48

Житомирська обласна державна адміністрація
Національна спілка краєзнавців України
Управління культури Житомирської облдержадміністрації
Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині
Обласна бібліотека для дітей Житомирської обласної ради
Житомирський обласний краєзнавчий музей

**Бібліотеки
у збереженні
культурної
спадщини**

Матеріали
Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції,
присвяченої 75-й річниці
Обласної бібліотеки для дітей
Житомирської обласної ради
(26 вересня 2013 року, м. Житомир)

Житомир
Видавець Марина Косенко
2013

УДК 02:008}(477.82)(082)
ББК 78.34(4Укр-4Жит)я431
Б59

Б59 Бібліотеки у збереженні культурної спадщини : Матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (26 вересня 2013 року, м.Житомир)/ Голов. ред. М. Ю. Костриця. — Житомир: Вид. М. Косенко, 2013. — 432 с: іл. — (Науковий збірник «Велика Волинь». Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. — Вип. 48).

ISSN 2220-2544 (Науковий збірник «Велика Волинь»)

Черговий випуск містить матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції «Бібліотеки у збереженні культурної спадщини».

Висвітлюються актуальні проблеми і перспективи розвитку бібліотечної справи в Україні, роль дитячих бібліотек у вихованні молоді, загальні питання джерелознавства, історіографії та бібліотечної справи. Окремий розділ присвячений життю і творчості видатних літераторів України, зокрема Великої Волині — Житомирщини.

Матеріали збірника розглядають також загальні питання краєзнавства України. Розрахований на науковців, освітян, студентів, краєзнавців, широке коло читачів.

УДК 02:008}(477.82)(082)
ББК 7834(4Укр-4Жит)я431

Головний редактор **М. Ю. Костриця**, доктор географічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Баженів Л. В., доктор історичних наук, професор.

Бендик О. О., доктор географічних наук, професор.

Білоус П. В., доктор філологічних наук, професор.

Войчихівська І. Н., доктор історичних наук, професор.

Врублевський В. М.

Грузька Л. П. (заступник головного редактора).

Денисюк Г. І., доктор географічних наук, професор.

Дмитрієнко М. Г., доктор історичних наук, старший науковий співробітник.

Доценко А. І., доктор географічних наук, професор.

Єршов В. О., доктор філологічних наук, доцент.

Мишик Ю. А., доктор історичних наук, професор.

Обозний В. В., доктор педагогічних наук, професор.

Савчук В. С., доктор історичних наук, професор.

Скавронський П. С.

Шевченко В. О., доктор географічних наук, професор.

Науковий редактор: **Мишик Ю. А.**, доктор історичних наук, професор.

Рецензенти:

Жилок С. І., доктор історичних наук, професор Національного університету «Острозька академія»;

Шищенко П. Г., доктор географічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент АПН України, заслужений діяч науки і техніки України.

© 2013, виключне авторське право на матеріалів цього збірника належать їхнім авторам. Відтворення текстів у будь-якому вигляді без згоди авторів не дозволяється.

© 2013, видавець М.Косенко.

Науковий збірник «Велика Волинь» зареєстровано в Centre

ISSN 2220-2544 International de l'ISSN, Париж, Франція.

ЗМІСТ

ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСНІЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ - 75

<i>Градовський Ю.</i> ДИТЯЧИЙ СВІТ БІБЛІОТЕКИ – КНИЖКОВИЙ, ТВОРЧИЙ, НЕПОВТОРНИЙ.	3
<i>Пшевлоцька А.</i> ГОЛОВНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ОБЛАСТІ СВЯТКУЄ ЮВІЛЕЙ.	5
<i>Пономаренко М.</i> КАЗКОВИЙ ХРАМ КНИГИ.	9
<i>Штатська (Гресь) С.</i> МОЯ ДОРОГА ДО БІБЛІОТЕКИ.	11
<i>Рудак М.</i> ПАРТНЕРАМ, КОЛЕГАМ, ДРУЗЬЯМ, ШАНОВНИМ ПРАЦІВНИКАМ ОБЛАСНОЇ ДИТЯЧОЇ БІБЛІОТЕКИ З ПРИВІТАННЯМИ.	12
<i>Корок О., Яковенко Т.</i> ДОРОГА ДО БІБЛІОТЕКИ.	14
<i>Соболевська С.</i> З КНИГОЮ ПО ЖИТТЮ.	16

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА СУЧАСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

<i>Лепілка О.</i> ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРИЗЬ ПРИЗМУ ДЕСЯТИЛІТЬ (1938-2000).	18
<i>Мозгова Л.</i> ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ В ДИТЯЧІЙ БІБЛІОТЕЦІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗМІНЮЄТЬСЯ ЕПОХА – ЗМІНЮЄМОСЯ МИ.	34
<i>Журавська Н.</i> НОВІ ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СУЧАСНИМ ЧИТАЧЕМ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ WEB 2.0 (На прикладі блогу «Творча стежинка» Житомирської обласної бібліотеки для дітей)...	40
<i>Радченко Е.</i> ДІАПАЗОН СПІВРОБІТНИЦТВА – ШЛЯХ ДО УСПІХУ.	44
<i>Смирнова С.</i> ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ (Из опыта работы молодого библиотекаря на занятиях в читальном зале отдела обслуживания дошкольников и учеников 1-4 классов).	50

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА НА ЖИТОМИРЩИНІ

<i>Пивоваров В.</i> ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ О. ОЛЬЖИЧА – ПРОВІДНИЙ ПРОСВІТНИЦЬКИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР МІСТА ТА ОБЛАСТІ.	55
---	----

<i>Пивоваров В.</i> СОЦІОЛОГІЧНІ БІБЛІОТЕКОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ – ОРІЄНТИР ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ, ОСВІТНІХ І КУЛЬТУРНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕКИ (На основі соціологічного дослідження потреб користувачів Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки імені О. Ольжича).	58
--	----

<i>Тарасюк М.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ВІДДІЛУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СИСТЕМИ М. КОРОСТЕНЯ (З досвіду роботи 2010-2012 рр.).	72
--	----

<i>Клименко Т.</i> ВЕБ-САЙТ БІБЛІОТЕКИ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: ШЛЯХ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ.	78
---	----

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ДІЙОВІ ЦЕНТРИ ВИХОВАННЯ

<i>Кузілова Т.</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ.	82
---	----

<i>Данилевич Т.</i> ЩОБ ОБІЗВАЛИСЯ СТРУНИ ДИТЯЧИХ СЕРДЕЦЬ.	89
---	----

<i>Онищук І.</i> НАЙЦІННІШИЙ СКАРБ ДИТИНСТВА (Бердичівська районна бібліотека для дітей як дійовий центр національно-патріотичного виховання молоді)	95
---	----

<i>Петрухіна В.</i> БЕРДИЧІВСЬКА МІСЬКА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ – ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАННЯ.	100
--	-----

<i>Дусик І.</i> БЕРДИЧІВСЬКА МІСЬКА ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ.	104
--	-----

<i>Федоренко О.</i> ОЛЕВСЬКА РАЙОННА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ОСЕРЕДОК ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ.	109
--	-----

<i>Бондар О.</i> З ДОСВІДУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКІЙ РАЙОННІЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ	113
--	-----

<i>Мартинюк М.</i> З ДОСВІДУ РОБОТИ БЕРДИЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ГІМНАЗІЇ № 2.	119
--	-----

<i>Богатирьова Т.</i> МИСТЕЦТВО, В ДУШУ УВІЙДИ (Естетичне виховання читачів-дітей рідного краю засобами мистецтва)	124
--	-----

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ВИВЧЕННІ РІДНОГО КРАЮ

<i>Меднова І.</i> БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ З КРАЄЗНАВСТВА — ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ.	
<i>Михальчук Л.</i> КРАЄЗНАВЧІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ	133
<i>Кушнір Т.</i> КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ ОБЛАСТІ: СУЧАСНІ ВИМОГИ, ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ	138
<i>Александров І.</i> ЗНАЧЕНИЕ БИБЛИОТЕКИ В РАБОТЕ КРАЕВЕДА	144
<i>Черненко Л.</i> КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ ...	146

ЛІТЕРАТОРИ УКРАЇНИ, ВОЛИНИ - ЖИТОМИРЩИНИ

<i>Мороз В.</i> ОБРАЗ ДИТИНСТВА В ТВОРЧОСТІ В. Г. КОРОЛЕНКА.....	150
<i>Семенова Н.</i> ВЗАЙМОСВ'ЯЗИ В. Г. КОРОЛЕНКО С ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	152
<i>Петько Т.</i> ІЗ ЛИСТУВАННЯ В. Г. КОРОЛЕНКА З М. ГОРЬКИМ У 1920-1921 РОКАХ	158
<i>Діба А.</i> КВІТКА ДЛЯ ЛАРИСИ КОСАЧ (До історії взаємин Лесі Українки та Климента Квітки)	165
<i>Захарчук І., Палій Н.</i> КВІТИ В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	173
<i>Панчук Л.</i> ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА КИРИЛО СТЕПЕНКО: ДВІ ОСОБИСТОСТІ — ДВА ШЕДЕВРИ	179
<i>Тимирязев Е.</i> САША ЧЕРНЫЙ, ИЛИ ВОЛЫНСКИЙ ПЕРИОД ЖИЗНИ АЛЕКСАНДРА ГЛИКБЕРГА.....	184
<i>Шилова Л.</i> ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЇ М. РИЛЬСЬКОГО ДЛЯ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	190

<i>Рева Л.</i> ІВАН СТЕШЕНКО ПРОТИ СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА. ТАРАС ШЕВЧЕНКО В КРИТИЦІ: ЗА АРХІВНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО	198
--	-----

<i>Білявська В.</i> ЄВА ФЕЛІНСЬКА В КУЛЬТУРНО-ГРОМАДСЬКОМУ ПРОСТОРИ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.	207
--	-----

<i>Волкова В.</i> «КАМ'ЯНЕЦЬКИЙ ПЕРІОД» У ТВОРЧІЙ БІОГРАФІЇ Г. О. МАЧТЕТА	212
--	-----

<i>Лукуц Ю.</i> ЧАС УТВЕРДИВ ЇЇ ТВОРИ В НАШОМУ НАРОДІ (До 150-річчя від дня народження видатної української письменниці Ольги Кобилянської)	215
--	-----

<i>Мельник К.</i> ОБРАЗ ВОЛИНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. У «ЗАПИСКАХ» М. І. МАМАЄВА	221
---	-----

<i>Климчук А.</i> ОЛЕКСАНДР МАРДКОВИЧ І КАРАЇМСЬКА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ	227
--	-----

<i>Вітренко В.</i> МІЙ КРАЮ, СЕРЦЕМ ПРИКИПІВШИ (До 100-літнього ювілею Герберта Генке, відомого етнічного німецького поета із Східної Волині)	233
--	-----

<i>Горева-Слидзюк Е.</i> ВАСИЛЬ ЗЕМЛЯК І ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ.	237
--	-----

<i>Лепілка О.</i> СУЧАСНІ ПИСЬМЕННИКИ ЖИТОМИРЩИНИ — ДІТЯМ (Огляд літературних творів)	252
---	-----

<i>Синчук В.</i> БЕРДИЧІВ — ОКРАСА ЙОГО ДОЛІ	258
---	-----

<i>Дурава Н., Скавронський П.</i> ВИВЧЕННЯ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ПАСІЧНИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (З досвіду роботи в Бердичівському професійному будівельному ліцеї)	264
---	-----

ПОСТАТІ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ - ЖИТОМИРЩИНИ

<i>Тимочко М.</i> ПРИКЛАД ВІРНОГО СЛУЖІННЯ УКРАЇНІ (До 100-річчя від дня народження Юліана Мовчана)	273
---	-----

<i>Косенко В.</i> ЖИТТЯ ПРИСВЯТИВ ЛЮДЯМ (Пам'яті Володимира Киричанського, 1940-2013)	279
---	-----

<i>Грузька Л., Костриця М.</i> УКРАЇНА ЗАЛИШАЄТЬСЯ ЙОМУ РІДНОЮ (До 90-річчя від дня народження Ю. Л. Каповського)	286
---	-----

Володимир ЄРШОВ
(м. Житомир)

ЗОЯ МИХАЙЛІВНА РЖЕВСЬКА — СЛАВНИЙ ШЛЯХ ВИКЛАДАЧА ТА НАУКОВЦЯ

(До 60-річчя з дня народження відомого педагога)

Ім'я Зої Михайлівни Ржевської — старшого викладача кафедри теорії та історії світової літератури Житомирського державного університету ім. І. Франка — знають, шанують і пам'ятають не тільки випускники Інституту філології та журналістики — колишнього філологічного факультету, але й випускники природничого, фізико-математичного, історичного та іноземних мов, де з 1977 р. викладала ювілярка. Сьогодні ім'я З. М. Ржевської — символізує собою високий професіоналізм, ґрунтовну науковість та шляхетність педагогічної майстерності.

З. М. Ржевська народилася 11 вересня 1952 р. [8, с. 220-221] у Харкові в учительській родині. Батько ювілярки — відомий український письменник Михайло Петрович Миценко (1920-2001) — прозаїк, поет, публіцист, критик, член Спілки письменників СРСР з 1961 р. За майже піввіковий творчий шлях М. П. Миценко видав сімнадцять прозових книг: романів, збірок повістей та оповідань [6]. Мати — Лідія Едуардівна (нар. у 1921 р.) — має польське коріння. Її батько Е. Ф. Недзвецкий вільно володів польською, його цінували як чудового фотографа, талановитого актора-аматора та неперевершеного оповідача. Єдиний син Едуарда Феліксевича — Сигізмунд успадкував здібності батька і став актором, служив мистецтву у відомих українських театрах Черкас, Дніпропетровська, Кіровограда. Мати ювілярки закінчила філологічний факультет Одеського університету, біля двадцяти років вчителювала в середніх школах Харкова, а після переїзду в Житомир навчала російської мови студентів з Узбекистану в педагогічному інституті. Старший брат Зої Михайлівни — В'ячеслав Михайлович (1943-2003) був провідним конструктором заводу «Серп та молот» у Харкові. На педагогічну ниву вступив його син Данило (нар. 1971 р.), підполковник у відставці, кандидат педагогічних наук, сьогодні — завідувач кафедри Житомирського філіалу Київського інституту бізнесу

і технології. Середній брат Ігор (нар. 1947 р.) — кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник Інституту радіофізики та електроніки НАН України (Харків), автор численних наукових монографій та статей з проблем радіолокації, які опубліковані не тільки в Україні, але й в США та інших країнах світу.

Чоловік Зої Михайлівни — Валентин Іванович Ржевський, з 1975 р. працював на заводі «Хімволокно» заступником начальника ремонтно-механічного цеху. З перших днів Чорнобильської аварії брав участь у ліквідації жакливої катастрофи, має статус ліквідатора І-ї категорії, а також сумний наслідок — інвалідність II-ї групи. Донька Богдана й син Максим мають філологічну освіту, зять Ігор — підполковник у відставці, кандидат хімічних наук, доцент Харківського військового інституту, онук Олексій закінчує третій курс геолого-географічного факультету Харківського університету.

Зоя Михайлівна вчилася у Харківський СШ № 69, де першою вчителькою була Ізабелла Анатоліївна, математику викладав улюбленець учнів, вимогливий, але справедливий Ю. П. Гаплевський, географію — класний керівник О. О. Перепелиця, німецьку — М. О. Комякова. Після переїзду родини у Житомир у 1965 р. Зоя Михайлівна вчилася у СШ № 8, де з особливою теплотою згадує класного керівника В. П. Гушу, вчителя російської літератури М. І. Марголіна, закоханого у літературу майстра високого гатунку, висока педагогічна майстерність яких вплинула на вибір професії майбутнього викладача.

У 1969 р. З. М. Ржевська стає студенткою першого курсу філологічного факультету (відділ російської мови та літератури) Житомирського державного педінституту ім. І. Я. Франка. З перших днів навчання юна студентка почала займатись науковими розвідками, неодноразово виступала з доповідями й повідомленнями на наукових студентських конференціях, за що нагороджувалася похвальними грамотами, була учасником художньої самодіяльності: ВІА «Смерічки» часто виступав з виїзними концертами по містах і селах області.

Тодішня кафедра російської та зарубіжної літератури, серед знаних викладачів якої були декан філфаку доцент С. Т. Радчук-Павленко, професори Л. М. Венгеров, Я. Ф. Ривкіс та П. К. Сербін, доценти Г. К. Кисельов, Л. П. Підлужна, ст. викладач С. І. Лосев та ще зовсім юна тоді Н. В. Євченко, була справжнім осередком відданості академічної науці та високим вимогам методичного та педагогічного професіоналізму. Із вдячністю й теплотою ювілярка згадує мовознавців-русистів А. Ф. Папіну, Є- Р. Городецьку, О. Д. Ілларіонову, М. О. Лецкіна, І. О. Федоровську, Н. С. Черноусову, українців М. М. Богдана та О. Ю. Целінко, літературознавців Л. Т. Пивоварського та В. С. Ричкова, педагога С. Л. Близнюка, психолога В. Х. Харкевича, істориків П. П. Москвіна та К. І. Огнева, філософів А. І. Падалка, В. К. Щедрина та С. П. Щербу. Великою пова-

гою студенток, що після другого курсу отримували військовий квиток і свідоцтво про присвоєння кваліфікації медсестри запасу, користувалися викладачі кафедри медицини лікар-педіатр Ю. Д. Лебедев та лікар-хірург І. П. Ямковий.

Після закінчення інституту (диплом з відзнакою) родина переїхала у Харків, де мешкав чоловік. Колишня учениця повернулася до рідної СШ № 69 вже в якості вчителя російської мови та літератури. Через рік після народження дочки (1974 р.) було вирішено повернутись до Житомира, де молода вчителька почала працювати в СШ № 36. Восени З. М. Ржевська виїхала зі своїм класом на збір хмелю. День був холодний, з сильним вітром і дощем. Класний керівник захворів, а після хвороби — втрата голосу. Вирок лікарів був невтішний — викладацьку діяльність припинити назавжди. Школу довелося залишити. Після чотирьох місяців ретельного лікування почав з'являтися голос, але вчителювати ще не дозволяли. Однак все вирішив випадок. Доля розпорядилася так, що саме в цей важкий час відбулася абсолютно неочікувана, але знакова зустріч із завідувачем кафедри російської та зарубіжної літератури С. Т. Радчуком-Павленком [2]. Дізнавшись про біду колеги, він сам зателефонував колишній студентці-відмінниці й запропонував повернутися до викладання у вузі хоча б у дуже обмеженій кількості годин. Вдячність за цю пропозицію, а, головне, за увагу і розуміння, нинішній старший викладач зберегла на все життя.

28 лютого 1977 р. З. М. Ржевська прийнята на кафедру російської та зарубіжної літератури Житомирського педінституту ім. І. Франка в якості викладача з погодинною оплатою. Однак голос іноді зникав, працювати в повну силу було досить важко. С. Т. Радчук-Павленко знову прийшов на допомогу. Коли з'явилось місце інспектора в науковій частині, він порекомендував на нього З. М. Ржевську. Впродовж шести років (1978-1984) — плідна й цікава праця під керівництвом проректора з наукової роботи професора О. М. Іващенко (1929-2010), яка стала і наставником, і розумним порадником, і старшим другом. Корисним також було і спілкування з викладачами-науковцями провідного навчального закладу — членами різних підрозділів та кафедр, серед яких ректор І. М. Кучерук (1934-2002), проректори П. А. Вещицький (1929-2007), М. М. Осадчий, професори Д. І. Квеселевич (1935-2003), М. І. Лавринович (1931-2007), А. П. Стадниченко, О. М. Швидак, доценти А. П. Вискушечко, І. Г. Ленчук, І. Д. Ліщенко, М. Т. Мордовець (1934-2010), А. В. Нестерчук (1933-2000), Ю. К. Онищенко, О. К. Ткаченко та багато-багато інших.

Але жага до повноцінної викладацької діяльності не вщухала. З 1 вересня 1984 р. З. М. Ржевська — асистент кафедри російської та зарубіжної літератури. Перша половина 80-х — була особливо напруженою: розробка нових курсів та проспекту кандидатської дисертації, здача кандидатських екзаменів, участь у наукових конференціях, підготовка

наукових публікацій, кураторство академічною групою та ще багато чого буденного та, здається, плінного, але без чого не можлива справжня викладацька діяльність.

З великою повагою Зоя Михайлівна згадує доцента Л. П. Підлужну (1924-2007), з якою працювала найтісніше, тому що вела за нею практичні заняття з давньоруської та російської літератури XVIII ст. Це була людина із своєрідним і досить оригінальним характером. Але головними її рисами були чесність, порядність, почуття людської гідності, жага справедливості, недарма Людмилу Петрівну називали совістю кафедри. Найвищою похвалою тоді для лектора-початківця був вердикт Людмили Петрівни, винесений на одному із засідань кафедри: «Давньоруська та фольклор знаходяться у надійних руках». Сьогодні Зоя Михайлівна вже багато років читає давньоруську й російську літературу XVIII ст., підхопивши справу свого мудрого наставника.

За тридцять п'ять років викладачем опановано та розроблено всі літературні курси спеціальності — від давнини до новітніх часів, а вже сьогодні Зоя Михайлівна має свого асистента, що веде практичні заняття з фольклору, давньоруської та російської літератури XVIII ст. та міфів народів світу. Це недавня студентка, а тепер асистент кафедри теорії та історії світової літератури, мідеєвіст О. В. Коржовська. Тепер Зоя Михайлівна відвідує заняття початківця, допомагає їй порадами.

На початку незалежності, у вже далекому 1992 році, в університеті було введено курс світової та української культури. Предмет читався на всіх факультетах. Тоді для викладачів російської кафедри було необхідним вільне володіння українською мовою. З. М. Ржевській випадає читати на трьох факультетах: філологічному (українське відділення), природничому та фізико-математичному. І всюди — повне взаєморозуміння зі студентами, зацікавлене сприйняття навчального матеріалу, стовідсоткова активність на практичних заняттях, неформальне ставлення до предмету, бажання студентів вийти за межі навчальної програми та, нарешті, розкрити себе як особистість. Тривалий час З. М. Ржевська була факультетським керівником фольклорної практики, а також кожного року — методистом на педагогічній практиці студентів, який не тільки відвідував та аналізував уроки практикантів, але й проводив показові уроки сам. На них були присутні як студенти, так і вчителі. Біля двох років ювілярка, з кінця 1986 р. — старший викладач, була заступником декана філологічного факультету. У 80-і роки в інституті навчалися студенти з Казахстану. Саме кураторство над казахським відділенням стало обов'язком нового заступника. Гарні спогади залишилися про дружню співпрацю (на чотирьох був один кабінет) із заступником декана, що займався українським та російським відділеннями, доцентом П. Ф. Романюком, секретарем партбюро професором П. В. Білоусом, головою профспілки старшим викладачем В. В. Власенком. У складних ситуаціях завжди можна було звернутися по допомогу до декана професора С. О. Пультера.

Багато років, ще до поділу кафедри теорії та історії світової літератури у 2011 р., Зоя Михайлівна викладала декілька курсів в Інституті іноземної філології. З першого року введення історико-філологічної спеціальності (1999) читала тут зарубіжну літературу II половини XIX ст., а після корекції навчальних планів — історію зарубіжної літератури від античності до сьогодення. А після відкриття в університеті у 2003 р. факультету довузівської підготовки та післядипломної освіти — постійна співпраця із студентами, що вирішили отримати другу вищу освіту [3].

Наукові інтереси ювілярки завжди були пов'язані з проблемами викладання літератури в школі. З 1986 р. Зоя Михайлівна працювала над кандидатською дисертацією «Естетичне виховання учнів у процесі вивчення драматичного твору в школі». На наукове керівництво зголосилася навідомиша авторитет у цій галузі Ніла Йосипівна Волошина (1840-2010) з НДІ педагогіки України. Постійно опікувався пошукувачем доцент А. М. Лісовський, а професор О. С. Чирков ініціював проведення кафедрою експериментальної роботи в житомирській СШ № 26 впродовж 1987-1990 рр., де З. М. Ржевська проводила науковий експеримент, паралельно працюючи і як вчитель російської мови й літератури на неповну ставку. Коли більшу частину задуманого було виконано, ректорат направляє пошукача на рік (1990-1991) у Київ до НДІ педагогіки УРСР на посаду стажиста-дослідника. На цей час по темі дисертації опубліковано ряд наукових робіт у журналі «Русский язык и литература в средних учебных заведениях УССР», методичні рекомендації «Аналіз художнього твору в школі» (у співавторстві з А. М. Лісовським), тези доповідей на науково-практичних республіканських конференціях.

Але завершити роботу не судилося. Незадовго до кінця стажування Зоя Михайлівна важко захворіла, терміново було зроблено важку операцію, після чого наступив довгий період реабілітації. Будь-яке навантаження було категорично заборонене. І все ж таки завдяки підтримці рідних, друзів і колег: О. С. Чиркова, Г. Ф. Бондаренко, Н. В. Євченко, А. М. Лісовського, Г. І. Соболевської — Зоя Михайлівна повернулась до улюбленої роботи.

У наукових пошуках З. М. Ржевської незмінно переважає інтерес до шкільної методики. Вона мріє про те, щоб література знову зайняла гідне місце серед інших навчальних предметів, щоб найсучасніші методи проведення уроків із використанням технічного обладнання не витіснили живого слова вчителя, живого спілкування з художнім твором, активного обміну думками, щоб сьогоднішній вчитель не забував про те, що література в першу чергу виховує та формує людину.

Початок 1990-х років — час введення нових шкільних програм. На допомогу вчителю зарубіжної літератури З. М. Ржевська видала декілька методичних рекомендацій [7]. Крім цього, у 1996 р. у Києві виходить підручник для 11 класу «Зарубіжна література», який перевидавався ще

чотири рази [4], автором п'яти статей у ньому була Зоя Михайлівна. Через два роки для нього було укладено та відредаговано хрестоматію для учнів 11 класу, яка вийшла трьома виданнями, у ній відомому педагогу належить три статті [5]. У 2003 р. кафедрою теорії та історії світової літератури було видано методичні посібники для вчителів середніх шкіл «Вивчення зарубіжної літератури в 11 класі» (Житомир: Полісся, 2003) та «Літературний твір: шляхи дослідження поезики» (Житомир: Полісся, 2006), у яких також вміщено ряд статей З. М. Ржевської. В останнє десятиліття з'явилися методичні рекомендації до курсу «Російська література» (у співавторстві з доцентом А. С. Близнюком), статті у «Віснику Житомирського державного університету», журналі «Зарубіжна література» тощо [1]. Сьогодні Зоя Михайлівна активно займається висвітленням та ретельним вивченням спадщини відомого українського письменника, талановитого митця слова М. П. Миценка, творчість якого по-новому відкриває читачам Житомирщини та всієї України.

Зв'язок Зої Михайлівни зі школою не переривався ніколи. Біля двадцяти літ ювілярка була постійним лектором обласного інституту підвищення кваліфікації вчителів. Її лекції з літератури завжди завершувалися методичними порадами щодо вивчення творчості того чи іншого письменника в школі. Науковець проводила відкриті уроки для вчителів міста й області, викладач-методист неодноразово виступала на міських і обласних конференціях вчителів зарубіжної літератури. У 2003 р. вона була членом журі Всеукраїнського конкурсу на звання «Вчитель року з зарубіжної літератури», неодноразово виконувала обов'язки члена журі учнівських обласних олімпіад із зарубіжної літератури та МАН. Крім цього Зоя Михайлівна в університеті виконувала важливі громадські доручення: була секретарем приймальної комісії, секретарем ради філологічного факультету, членом профкому навчального закладу. Останні п'ятнадцять років була незмінним секретарем кафедри теорії та історії світової літератури.

Відомий і шановний викладач З. М. Ржевська за багаторічну сумлінну й високопрофесійну працю неодноразово нагороджувалась грамотами й відзнаками університету. Однак, мабуть, найвищою нагородою для неї, як і для кожного викладача, завжди залишатиметься повага студентів, які з вдячністю згадуватимуть лекції висококваліфікованого викладача, Що відкрив їм двері у світ академічної науки та майстерню викладання літератури у школі.

* * *

1. Бібліографія наукових праць викладачів Житомирського державного педагогічного інституту ім. І. Франка (1979-1989 рр.).—Житомир: Льонок, 1992.—С. 137. Бібліографія наукових праць викладачів Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка.— Житомир, 2000.— С. 215-216. Ржевська З. М.//Бібліографічний покажчик публікацій викладачів університету за 2000-2005 роки/За ред. О. А. Дубасенюк, С. А. Постової.— Житомир: Вид-во ЖДУ, 2007. — С. 358-359.

2. Єршов В. О. Радчук-Павленко Сергій Трифонович//Відомі педагоги Житомирщини. Нариси про знаних діячів освітянської ниви/Наук. ред. М. І. Лавринович. — Житомир: Полісся, 2003.— С. 473-474; Єршов В. Сергій Трифонович Радчук-Павленко: людина — легенда//Волинь. Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.— Вип.8.— Житомир, 2002.— С. 114.
3. Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка. Історичний нарис.— К.: Техніка, 2002.— С. 48; Ювілейна книга: Житомирському державному університету імені Івана Франка — 85 років. Історичний нарис.— Житомир: Видавель М. Косенко, 2004.— С. 144; Житомирський державний університет імені Івана Франка. — К.: Логос Україна, [2009]. — С. 56.
4. Зарубіжна література: Пробний підручник для 11 класу/Під ред. О. С. Чиркова.— К.: Вежа, 1996. — 320 с; Зарубіжна література: Пробний підручник для 11 класу загальноосвітньої школи/Під ред. О. С. Чиркова.—К.: Вежа, 1997.—319 с; Зарубіжна література: Пробний підручник для 11 класу загальноосвітньої школи/Під ред. О. С. Чиркова.—К.: Вежа, 1999. — 318 с; Зарубіжна література: Підручник для 11 класу загальноосвітньої школи/Під ред. О. С. Чиркова.— К.: Вежа, 2000.— 320 с.
5. Зарубіжна література. Хрестоматія: Пробний підручник-хрестоматія для 11 класу загальноосвітньої школи/Ред. О. С. Чирков.— К.: Вежа, 1998.— 383 с; Зарубіжна література. Хрестоматія: Пробний підручник-хрестоматія для 11 кл. загальноосвітньої шкУРед. О. С. Чирков.— К.: Вежа, 1999.— 382 с; Зарубіжна література. Хрестоматія: підручник-хрестоматія для 11 кл. загальноосвітньої шк /Ред. О. С. Чирков.— К.: Вежа, 2000. — 382 с.
6. Письменники Радянської України. 1917-1987. Біобібліографічний довідник.— К.: Радянський письменник, 1988.— С. 410. Писатели Украины в Великой Отечественной. Биобиблиографический справочник. — К.: Радянський письменник, 1985.—С. 304.
7. Продовжуючи традиції своїх вчителів: кафедра зарубіжної літератури Житомирського педагогічно інституту//Зарубіжна література в навчальних закладах (Київ).— № 7.— 1999.—С. 5-7.
8. Ржевська Зоя Михайлівна//Лукай М. Гордість Житомирського державного університету імені Івана Франка — його випускники. — Житомир: Рута, 2011. — 307 с.